

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

М. С. ОМЕЛЬЧЕНКО

КОРЕКЦІЙНА ПСИХОПЕДАГОГІКА (ДОШКІЛЬНА)

Навчальний посібник

Слов'янськ/Дніпро – 2026

УДК 376.2.015.3-056.36(075)

О-57

*Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
(протокол № 7 від 05.02.2026)*

Рецензенти:

Мамічева О. В. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри спеціальної освіти та інклюзії ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Іванчук С. А. – доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Омельченко М. С.

О-57 Корекційна психопедагогіка (дошкільна) : навч. посіб. Слов'янськ ; Дніпро: ДДПУ, 2026 р. 162 с.

У навчальному посібнику викладено теоретичні та методичні засади виховання і навчання дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями. Розглянуто особливості психофізичного розвитку дитини при вроджених та набутих органічних ураженнях кори головного мозку, а також корекційно-педагогічні шляхи попередження і подолання вторинних ускладнень.

Навчальний посібник призначено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності А6 Спеціальна освіта. Представлені матеріали можуть стати у пригоді слухачам курсів підвищення кваліфікації, фахівцям спеціальної освіти, батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. Посібник містить теоретичний матеріал, питання для самоперевірки, перелік рекомендованої літератури.

УДК 376.2.015.3-056.36(075)

М. С. Омельченко 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	6
ПЕРЕДМОВА	7
I. КОРЕКЦІЙНА ПСИХОПЕДАГОГІКА (ДОШКІЛЬНА) ЯК НАУКА ..	11
1.1. Поняття, зміст і завдання корекційної психопедагогіки (дошкільної) як науки	11
1.2. Принципи і методи корекційної психопедагогіки (дошкільної)	11
1.3. Основні теоретичні положення корекційної психопедагогіки (дошкільної)	14
1.4. Історія становлення корекційної психопедагогіки (дошкільної)	17
1.5. Актуальні та перспективні напрями розвитку корекційної психопедагогіки (дошкільної)	20
II. ПСИХОФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	23
2.1. Ознаки порушень інтелектуального розвитку у дітей першого року життя	23
2.2. Особливості психофізичного розвитку дітей раннього віку з інтелектуальними порушеннями	24
2.3. Особливості психофізичного розвитку дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями	29
III. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ РАНЬОГО І ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	39
3.1. Психолого-педагогічна діагностика як основа визначення форми освіти для дитини з особливостями психофізичного розвитку	39
3.2. Інклюзивні ресурсні центри та їх роль у комплектуванні закладів дошкільної освіти	40
3.3. Методи і методики обстеження психофізичного розвитку дітей раннього і дошкільного віку	43
3.4. Актуальні проблеми психолого-педагогічної діагностики психофізичного розвитку дітей раннього і дошкільного віку	47
IV. ЗАКЛАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	51
4.1. Типи та концепції закладів дошкільної освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями	51
4.2. Завдання, принципи та основні напрями корекційно-педагогічної діяльності у закладах дошкільної освіти	53
4.3. Програмно-методичне забезпечення змісту спеціальної дошкільної освіти	56
4.4. Форми корекційно-педагогічної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями.....	58

4.5. Методи корекційно-педагогічної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями.....	62
4.6. Роль педагогів і батьків у реалізації корекційно-педагогічної роботи .	64
V. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	68
5.1. Сутність та особливості інклюзивної дошкільної освіти в Україні	68
5.2. Порядок комплектування та організація інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти.....	70
5.3. Індивідуальна програма розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями.....	72
5.4. Психолого-педагогічний супровід дитини з інтелектуальними порушеннями.....	73
5.5. Проблеми та перспективи дошкільної інклюзивної освіти	75
VI. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	79
6.1. Значення корекційно-розвиткового впливу на психічний розвиток дитини з інтелектуальними порушеннями	79
6.2. Сенсорне виховання дітей з інтелектуальними порушеннями.....	81
6.3. Розумове виховання дітей з інтелектуальними порушеннями	87
6.4. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями.....	92
VII. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	99
7.1. Роль фізичного виховання у всебічному розвитку дитини.....	99
7.2. Завдання, зміст та організація фізичного виховання у закладі дошкільної освіти компенсуючого типу (для дітей з інтелектуальними порушеннями)	101
7.3. Форми організації фізичного виховання дітей з інтелектуальними порушеннями.....	104
7.4. Значення охоронно педагогічного режиму та режиму рухової активності у фізичному розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями	109
VIII. МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	115
8.1. Особливості становлення особистості дитини з інтелектуальними порушеннями.....	115
8.2. Зміст морального виховання у ЗДО компенсуючого типу (для дітей з інтелектуальними порушеннями)	117
8.3. Принципи та методи формування позитивних рис особистості у дитини з інтелектуальними порушеннями	Error! Bookmark not defined.
IX. ФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	129

- 9.1. Ігрова діяльність дитини з інтелектуальними порушеннями 129
9.2. Образотворча діяльність дитини з інтелектуальними порушеннями.. 135
9.3. Трудова діяльність дитини з інтелектуальними порушеннями 144

X. ПІДГОТОВКА ДО ШКОЛИ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ

ПОРУШЕННЯМИ 153

- 10.1. Поняття «готовність до шкільного навчання» у контексті дошкільної освіти дітей з інтелектуальними порушеннями 153
10.2. Психолого-педагогічна підготовка дітей з інтелектуальними порушеннями до школи 156
10.3. Консультативна робота з батьками дітей з інтелектуальними порушеннями.....**Error! Bookmark not defined.**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ІПР – індивідуальна програма розвитку

ІРЦ – інклюзивно-ресурсний центр

КПП (Д) – корекційна психопедагогіка (дошкільна)

ООП – особливі освітні потреби

ПЕРЕДМОВА

Спеціальна освіта сьогодні знаходиться в умовах серйозних випробувань і трансформацій, що пов'язано із продовженням повномасштабної війни в Україні. Воєнні дії, внутрішня і зовнішня міграція населення, руйнування інфраструктури, психологічні травми – усе це створює нові виклики для організації освітнього процесу, що особливо чутливо для дітей з психофізичними порушеннями. Ситуація в країні змушує освітні заклади адаптуватися до нестабільного середовища, шукати нові підходи до навчання, підтримки та реабілітації здобувачів освіти, зберігаючи, водночас, орієнтацію на інклюзію, якість і безпеку.

Дошкільний вік для дітей з ООП в багатьох аспектах є визначальним. Саме в цьому віці розпочинається процес соціальної адаптації, формуються навички спілкування, елементи навчальної діяльності, а також здійснюється підготовка до шкільного навчання. Водночас унікальні ресурси дошкільного віку – висока пластичність нервової системи, чутливість до педагогічного впливу, потреба в емоційному контакті – можуть бути суттєво знівельовані унаслідок травмувального досвіду, спричиненого війною. Перебування в умовах стресу, втрати домівки, розлука з рідними, обмеження доступу до якісних освітніх та корекційних послуг створюють додаткові ризики для повноцінного розкриття потенціалу таких дітей. У даному контексті особливої актуальності набуває питання своєчасного та ефективного психолого-педагогічного супроводу, здатного компенсувати негативний вплив воєнних обставин і забезпечити для них всебічний психофізичний розвиток.

На сучасному етапі проведено численні дослідження, результати яких доводять доцільність та ефективність своєчасно розпочатої корекційно-педагогічної діяльності у розвитку дітей дошкільного віку з психофізичними порушеннями. Водночас заходи ранньої корекції сприяють подоланню та попередженню вторинних відхилень у розвитку, що чинить позитивний вплив на становлення особистості і їх подальшу соціалізацію.

Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП вимагає від спеціального педагога глибоких знань особливостей психофізичного розвитку при тих чи інших видах порушень, а також вміння здійснювати психолого-педагогічне обстеження. Виокремлені компетенції починають формуватися ще на етапі професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти. Цьому сприяє вивчення низки фахових дисциплін, серед яких *корекційна психопедагогіка* (дошкільна) відіграє ключову роль. Відтак даний навчальний посібник створено, перш за все, для здобувачів, які здобувають вищу освіту зі спеціальності А6 Спеціальна освіта.

У розділі I «Корекційна психопедагогіка (дошкільна) як наука» авторка ознайомлює читачів із загальнотеоретичними основами дисципліни – предметом, об'єктом, завданнями та методами корекційної психопедагогіки. Зрозуміти концепцію дисципліни дозволяє встановлення її зв'язку з іншими науками. Цінним внеском у зміст розділу є трактування основних концептуальних положень спеціальної педагогіки, які дозволять здобувачам засвоювати матеріал, спираючись на вже набуті (базові) фахові знання.

Загальновідомо, що вивчення становлення та минулих здобутків науки дозволяє по-справжньому оцінити наукове новаторство. Саме з цією метою авторка включила до першого розділу матеріали щодо розвитку корекційної психопедагогіки в Україні. Ознайомлення з історичними фактами надасть можливість читачам розглянути сучасні досягнення у галузі спеціальної освіти як результат роботи усіх поколінь дослідників – і теперішнього, і тих, кого вже немає.

В параграфі «Актуальні та перспективні напрями розвитку корекційної психопедагогіки (дошкільної)» висвітлено відомості, які стосуються непростого періоду трансформації спеціальної освіти від 2017 по 2026 року.

Другий розділ навчального посібника – «Психофізичний розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями» – має ключове значення. Саме на цих сторінках читачі зможуть ознайомитися з матеріалами щодо особливостей психофізичного становлення дитини з інтелектуальними порушеннями від народження до 7 років, порівняти його із психофізичним становленням дитини з типовим розвитком. Засвоєння цих знань необхідне для більш глибокого розуміння теоретико-методичних засад роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Третій розділ навчального посібника – «Психолого-педагогічна діагностика інтелектуальних порушень у дітей раннього і дошкільного віку» – має за мету висвітлити сучасний стан проблеми психодіагностики порушень психофізичного розвитку в Україні та світі. Автор висвітлює роль ІРЦ у питаннях постановки діагнозів та комплектуванні ЗДО, розглядає актуальні методи й технології психофізичного обстеження. У розділі проводиться аналіз нагальних проблем діагностики психофізичного розвитку дітей дошкільного віку, звертається увага на найбільш нагальні питання, які постають перед батьками дітей з психофізичними особливостями, даються відповіді на них.

Розділ «Заклади дошкільної освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями» присвячено трактуванню завдань, принципів та основних напрямів корекційно-педагогічної діяльності у ЗДО компенсуючого типу (для дітей з інтелектуальними порушеннями). Представлено перелік основного програмно-методичного забезпечення змісту спеціальної дошкільної освіти,

потлумачено методи (словесний, наочний, практичний) і форми роботи з дітьми дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями. Значну увагу приділено організаційним питанням підготовки заняття, а також плануванню корекційно-педагогічної роботи.

Змістовну інформацію щодо особливостей дошкільної інклюзивної освіти в Україні знаходимо у п'ятому розділі – «Інклюзивна освіта для дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями». Автор викладає основні позиції щодо комплектування та організації інклюзивних груп у ЗДО, висвітлює роль асистента вихователя у процесі залучення вихованця до інклюзивного простору. У розділі також міститься інформація про складання індивідуальної програми розвитку дитини, даються відповіді на запитання про сутність і призначення курикулуму. В останньому розділі знаходимо авторські погляди щодо проблем та перспектив дошкільної інклюзивної освіти.

Шостий розділ навчального посібника – «Теоретичні та методичні основи корекційно-педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями» – знайомить читачів з основними напрямками корекційно-педагогічної роботи у ЗДО компенсуючого типу (для дітей з інтелектуальними порушеннями). Детально й розгорнуто викладено навчальний матеріал щодо змісту сенсорного, розумового, мовленнєвого розвитку даної категорії дітей.

У сьомому розділі – «Фізичне виховання дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями» – автор розкриває роль фізичного виховання у всебічному, гармонійному розвитку дитини дошкільного віку, окреслює завдання, зміст та організаційні аспекти фізичного виховання у ЗДО компенсуючого типу (для дітей з інтелектуальними порушеннями). У розділі представлено й описано форми корекційно-педагогічного процесу з розвитку рухів дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями: заняття; фізкультурно-оздоровчі заходи (ранкова гімнастика, гімнастика після денного сну, фізкультхвилинки, фізкультпаузи, загартувальні процедури); форми організації рухової активності у повсякденні (заняття з фізичними вправами на прогулянках, фізкультурні свята й розваги, дитячий туризм, рухливі ігри, самостійна рухова діяльність, дні та тижні здоров'я, індивідуальна робота з фізичного виховання). При цьому увагу читачів зацентровано на формуванні здорового способу життя у дітей, організації раціонального режиму дня, дотриманні охоронно-педагогічних вимог.

Восьмий розділ – «Моральне виховання дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями» – присвячено розкриттю основних методичних засад, прийомів та методів морального виховання у ЗДО компенсуючого типу (для дітей з інтелектуальними порушеннями), які

обумовлено особливостями становлення особистості дитини з інтелектуальними порушеннями. При цьому автор робить акцент на послідовності формування моральних уявлень та почуттів вихованців, що, переважно, складає специфіку даного напрямку корекційно-педагогічної роботи.

«Формування діяльності у дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями» – дев'ятий розділ навчального посібника. Виходячи з того, що основними видами діяльності у дошкільному віці є ігрова, образотворча і трудова, авторка обґрунтовує значущість та особливості реалізації даних напрямів корекційно-педагогічного процесу у ЗДО компенсуючого типу (для дітей з інтелектуальними порушеннями).

Розділ X – «Підготовка до школи дітей з інтелектуальними порушеннями» – присвячено висвітленню сутності поняття «готовність до шкільного навчання» та його похідних, визначенню організаційно-методичних особливостей корекційно-педагогічного процесу з підготовки дітей з інтелектуальними порушеннями до навчання у спеціальній школі/інклюзивному класі.

Дану роботу засновано на теоретичному аналізі наукової літератури зі спеціальної педагогіки та психології, а також багаторічній дослідницькій діяльності авторки.